

TENDINȚE DE IMPLEMENTARE A EDUCAȚIEI PROSPECTIVE ÎN SISTEMUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT UNIVERSITAR

Tatiana REPIDA, Viorelia LUNGU*

Universitatea de Stat din Moldova

*Universitatea de Stat din Tiraspol

Tendințele recente de dezvoltare socioumană și tehnico-științifică determină nevoia de perfecționare a sistemelor educaționale. Interesul și implicarea angajatorului în procesul educațional universitar, prin expectanțele referitoare la pregătirea specialiștilor, a determinat creșterea interesului față de formare în funcție de necesitățile societății prezente și viitoare. Tendințele de dezvoltare a învățământului superior reflectă axarea pe dimensiunea prospectivă. În baza investigațiilor și analizelor realizate de noi, constatăm că implementarea dimensiunii prospective în educație constituie un pas important în dezvoltarea științelor educației.

Cuvinte-cheie: educație, educație prospectivă, competență prospectivă, schimbare, anticipare, planificare, direcționare, demers, model pedagogic.

IMPLEMENTATION OF PROSPECTIVE TRENDS IN UNIVERSITY EDUCATION

The recent tendencies of socio-human and technical-scientific development determines the need of improvement in the educational system. The interest and the involvement of the employer in the educational university process, through the expectancies regarding the training of the specialists, determined the rise in the interest towards the formation in relation to the necessities of nowadays and future society. The tendencies in the development of the higher education reflect the focus on the prospective dimension. On the basis of our researches and surveys, we established that implementing the prospective analysis in education constitutes an important step in the development of educational studies.

Keywords: education, prospective trends, competence prospective, challenge, anticipation, planning, targeting, step, model pedagogy.

Schimbările geopolitice majore din ultimii ani și conștientizarea nevoii de dezvoltare justă și durabilă au potențat problema privind globalizarea și efectele ei. Țările dezvoltate au fost preocupate de perfecționarea sistemelor de educație, astfel încât acestea să fie în pas cu tendințele de dezvoltare socioumană și tehnico-științifică. Transmiterea și menținerea acestei percepții de la personalitățile implicate în deciziile politice la beneficiarii educației, în special spre mediul universitar, au generat aplicarea unor tactici și strategii moderne, care în scurt timp devin practici internaționale, viabile de implementat în majoritatea țărilor în curs de dezvoltare, dominate de principiile edificării statului de drept și creșterii economice durabile.

Schimbarea în învățământ, raportată la noua dinamică a fenomenului social, solicită o abordare din perspectivă viitorologică și globală. În această ordine de idei, *educația prospectivă* necesită a fi privită ca un fenomen multilateral, prin care învățământul trebuie să asimileze schimbarea, dar și să garanteze formarea capacităților de gestiune a schimbării pentru beneficiarii studiilor, indiferent de domeniul profesional. Cercetări care abordează diverse aspecte prospective au fost realizate în domeniul planificării, afacerilor, studiilor de mediu, economiei [5], politicii. Concluziile acestor cercetări se referă la o analiză a situației prezente și constituie o încercare de a anticipa consecințele de viitor în aceste domenii.

Termenul *prospectiv*, introdus de filosoful francez G.Berger [2, p.11] spre sfârșitul sec.XX, semnifică inițial o atitudine, caracterizată prin necesitatea de a lua decizii întemeiate, luându-se în considerare nu doar consecințele situației trecute sau exigențele momentului prezent, ci și implicațiile acestor decizii în timp.

Educația prospectivă se referă la *proiectarea, organizarea și structurarea demersurilor instructiv-formative în concordanță cu trăsăturile defnitorii ale societății viitorului*. Eforturile de anticipare a specificului condițiilor socioculturale de existență presupun a proiecta societatea viitorului, exprimă necesitatea unei racordări a educației de azi la lumea de mâine, fapt remarcat, încă din cele mai străvechi timpuri, în operele filosofilor [1].

Analizând documentele naționale și europene cu referire la dezvoltarea viitoare a învățământului superior european, evidențiem următoarele tendințe majore:

- promovarea interacțiunii între învățământul superior și economie, relevate în programele de învățământ superior în domeniu;

- asigurarea calității prin promovarea unor principii și indicatori relevanți, capabili să satisfacă cerințele moderne ale educației, în conformitate cu tendințele mondiale de dezvoltare socioumană și tehnico-științifică;
- promovarea accesibilității beneficiarilor educației la învățământul superior, precum și a mobilității studenților/personalului academic pentru învățarea permanentă în toate etapele vieții;
- dispersarea programelor de învățământ superior în cicluri distincte;
- consolidarea sistemului de credite și recunoașterea studiilor între instituții, sectoare de învățământ superior și țări în procesul de transfer al beneficiarilor de educație;
- unificarea sistemelor de învățământ și adaptarea caracteristicilor de lizibilitate și comparabilitate a calificărilor din învățământul superior.

Instituțiile de învățământ superior tind să contribuie la dezvoltarea economiei locale, care, respectiv, va fi capabilă să ofere locuri de muncă pentru absolvenți [4, cap. 7.3]. Tendințele de dezvoltare a învățământului superior reflectă axarea pe dimensiunea prospectivă, care reprezintă una dintre caracteristicile interne ale politicii educaționale, prin care se „sublinază că activitatea de educație vizează întotdeauna o situație viitoare, potențială, strategică, superioară celei prezente, actuale, conjuncturale” [3, p.16].

Acest fapt ne-a determinat să analizăm comparativ un șir de documente universitare, precum și curricula la specialitățile *Psihopedagogie* și *Tehnologii informaționale*, pentru a evidenția nivelul de axare pe dimensiunea EP. În acest mod am urmărit să evidențiem în ce măsură este prezentă în curricula univesitară dimensiunea prospectivă: *anticipare*, *planificare* și *direcționare*. Analiza rezultatelor le propunem în diagrama de mai jos:

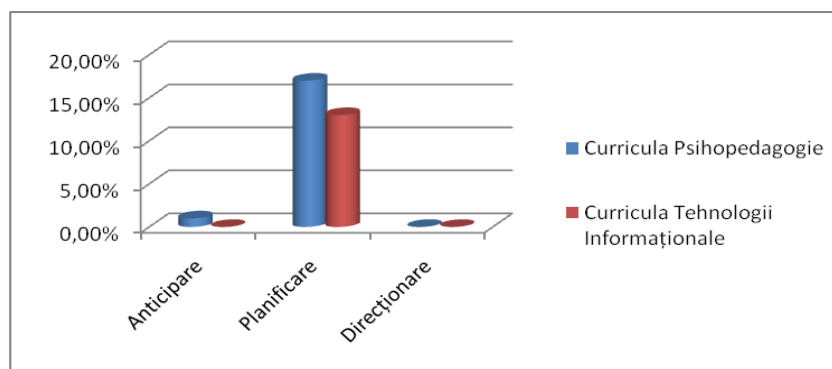

Fig.1. Axarea curricula pe competențe prospective.

În curricula la *Tehnologii Informaționale* pot fi identificate 35% obiective de nivelul I, pe când în curricula la *Psihopedagogie* – 27,5%. La nivelul II evidențiem 39% în ambele curricula. Diferențele între cele două curricula se manifestă mai pregnant la obiectivele de nivelul 3, în curricula la *Psihopedagogie* sunt 33%, dintre care 17% evidențiază una dintre componentele competenței prospective, pe când la *Tehnologii Informaționale* – 26%, dintre care 13% sunt axate pe obiectivul de planificare.

În urma analizei curricula la *Psihopedagogie* și la *Tehnologii Informaționale* la nivel de obiective s-a constatat următoarele:

- lipsa corelației dintre obiectivele propuse la nivel general cu obiectivele de referință;
- lipsa obiectivelor care reflectă orientarea spre dezvoltarea finalităților prospective ale educației, de genul: să anticipe, să direcționeze;
- prezența obiectivelor care reflectă orientarea spre dezvoltarea finalității prospective (*planificare*): să planifice, să propună, să elaboreze, atât la nivel de obiective generale, cât și la nivel de obiective de referință.

Atât axarea în curricula pe dimensiunea prospectivă, cât și formarea competențelor prospective este determinată de dinamica socială din ultimele decenii și de provocările lumii contemporane, față de care domeniul educației nu poate rămâne indiferent.

Prin datele evidențiate ca urmare a analizei curricula se confirmă faptul că necesită a fi implementate modificări în curricula sub aspect de proiectare a finalităților prospective. Altfel, ne propunem doar realizarea unor pași în atingerea finalităților, însă, realmente, realizăm altceva. Pe de altă parte, prin curricula la Psiho-

pedagogie nu se formează integral competențele prospective de bază, mai curând putem să spunem că e doar o tendință în dezvoltarea planificării strategice, pe când anticiparea și direcționarea sunt omise sau scăpate din vedere.

Răspunsurile cadrelor didactice din cadrul acelorași facultăți au evidențiat faptul că:

- în general, în activitatea de predare, cadrele didactice sunt orientate spre dezvoltarea competențelor prospective, chiar dacă în anumite cazuri o fac mai degrabă intuitiv, fără o planificare prealabilă a acestora în curriculum;
- anticiparea finalităților și axarea pe dezvoltarea competenței de planificare.

Analiza răspunsurilor și discuțiile cu profesorii ne-au permis să identificăm și dificultățile cu care se confruntă aceștia în proiectarea competenței prospective. Astfel, se observă necesitatea axării accentuate pe dimensiunea prospectivă. Această acțiune a fost realizată prin implementarea *Modelului pedagogic al educației prospective*. Funcționalitatea modelului este favorizată de procesul de monitorizare și evaluare care, în esență, are drept scop eficientizarea procesului educațional universitar, proces care are drept finalitate formarea personalității prospective.

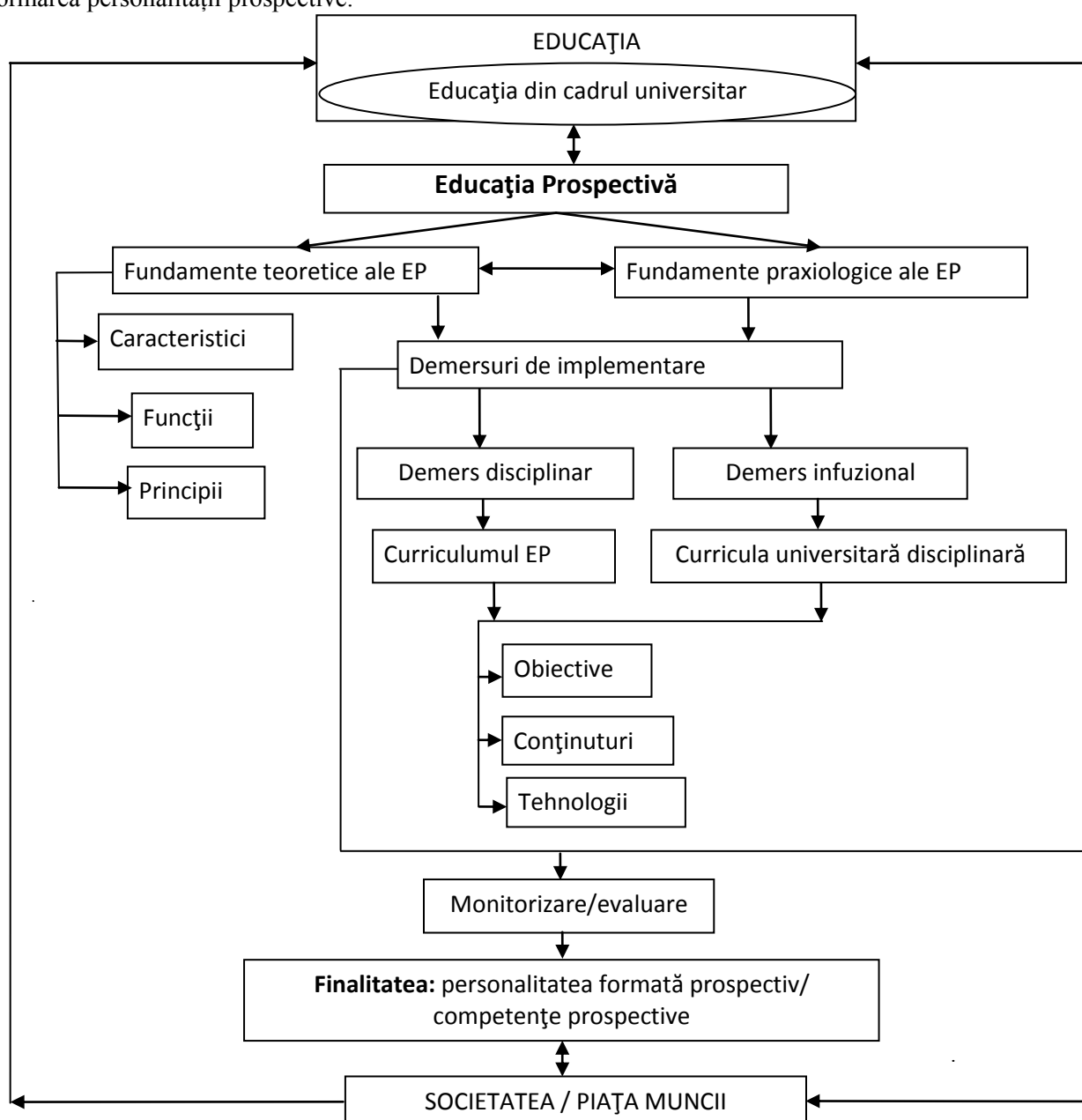

Fig.2. MODELUL pedagogic al educației prospective.

Educația urmărește dezvoltarea unor calități umane și explorarea orizonturilor, este orientată predominant spre pregătirea pentru viață. Activitatea educațională este dinamică și flexibilă în același timp, ea stimulează idealul ființei umane exprimat prin „a fi și a deveni”. Educația realizată în cadrul universitar trebuie să deschidă tuturor dimensiuni noi ale existenței, să dezvolte toate tipurile de competențe și domenii de acțiune, să favorizeze toate formele de dezvoltare a personalității pentru a fi pregătit prospectiv de a face față cerințelor pieței muncii.

Educația prospectivă reprezintă o dimensiune educațională, care are drept scop formarea unei personalități capabile să se adapteze situațiilor și cerințelor de mâine, în baza analizei situației prezente și în funcție de experiența trecută.

În structura *Modelului pedagogic al EP* sunt incluse:

- *fundamente teoretice* – partea I a modelului, reprezentată prin: 1) caracteristicile EP; 2) funcțiile EP și 3) principiile EP;
- *fundamente praxiologice* – partea II a Modelului axat pe curricula.

Demersul infuzional valorifică EP prin infuzionarea ei în curricula universitară.

Demersul disciplinar valorifică EP prin axarea pe curriculumul la EP, ca disciplină autonomă.

Atât fundamentele teoretice, cât și cele praxiologice, se sprijină pe caracterul integrator în formarea/dezvoltarea personalității prospective:

- prin *curriculumul EP*, aplicat după demersul autonomiei, reprezentat prin: 1) obiectivele EP; 2) conținuturile EP și 3) tehnologii educaționale și
- prin *curricula disciplinară universitară*, aplicată prin demersul infuzionării, reprezentată prin 1) obiective disciplinare; 2) conținuturi și 3) tehnologii educaționale.

Necesitatea implementării dimensiunii *Educația prospectivă* în cadrul universitar este determinată de imperativele:

1. *Politice*. Adoptarea documentelor naționale referitoare la orientarea și pregătirea personalității pentru viitor (importanța strategică a educației prospective are la bază obiectivul major al politicii educaționale a Republicii Moldova, și anume: racordarea calității și nivelului învățământului național la standardele europene).

2. *Social-economice*. Segregarea prospectivă pe piața muncii, discrepanțele dintre competențele necesare și pregătirea profesională oferită de studiile universitare sunt condiționate, în mare măsură, de cerințele societății și de politica educațională existentă. Aceste fenomene afectează serios dezvoltarea durabilă a țării. Drept strategie de depășire a situațiilor menționate se propune reorganizarea procesului educațional. Această reorganizare prevede o nouă organizare valorică a necesităților umane prin ierarhizarea valorică și semnificativă a competențelor care vor contribui la atingerea idealului educațional. Dezvoltarea socioeconomică durabilă presupune valorificarea potențialului uman.

3. *Psihosociale*. Transformările socioeconomice globale și schimbările accelerate la nivel național constituie provocări serioase pentru umanitate. Pe de o parte, în societate apare necesitatea implicării active în viața politică, socioeconomică și culturală; pe de alta parte, ritmul accelerat al schimbărilor, problematica lumii contemporane generează situații de disconfort psihosocial pentru indivizi. Pregătirea personalității pentru a face față ritmului accelerat al schimbărilor va ajuta persoanele să depășească conflictele interne, va determina creșterea adaptabilității și dezvoltarea creativității etc.

4. *Pedagogice*. Reevaluarea și ajustarea procesului educațional la realitățile vieții și la tendințele contemporane de dezvoltare se poate realiza mai eficient prin intermediul educației prospective, procesul având drept scop formarea personalității prospective. Pentru asigurarea eficienței educației prospective, procesul trebuie proiectat și realizat la nivel teoretic și practic.

Din perspectiva acestor considerații, trebuie să specificăm faptul că cel mai important lucru este ca beneficiarii educaționali să conștientizeze necesitatea educației prospective atât pentru universitate, cât și pentru sine, să fie interesați de a avea performanțe înalte, să fie preocupați de pregătirea profesională la un nivel de calitate superior, să fie capabili să provoace schimbări și să se adapteze schimbărilor.

În acest sens, cele mai importante strategii de motivare a studenților în favoarea tematicii prospective sunt:

- *la nivel profesional* – formarea profesională pentru a face față cerințelor actuale și de viitor ale pieței muncii și ale societății, EP revenindu-i rolul de a răspunde schimbărilor la nivelul pieței muncii;
- *la nivel personal* – înțelegerea mecanismelor de dezvoltare a abilităților de identificare a alternativelor în situații problematice, anticiparea consecințelor acțiunilor personale, evaluarea și gestionarea riscurilor.

Organizarea eficientă a procesului educațional sub aspectul dimensiunii prospective necesită valorificarea unor momente importante, prin prezentarea conținuturilor în legătură cu realitatea:

- de la nivelul local la cel global;
- de la perspectiva personală la cea colectivă;
- de la emoțional la rațional.

Se recomandă ca subiectele pentru dezbateri:

- să permită analiza perspectivei temporale tridimensionale a problemei: trecut - prezent – viitor;
- să animeze procesul discuției (să conțină elemente controversate);
- să realizeze analize comparative (analiza problemei abordate în diferite țări și din diferite perspective – politică, economică, culturală și filosofică).

La etapă de formare (din perspectivă curriculară), bazată pe metodologia instruirii interactive și pe metodele de previziune, pentru grupul-țintă s-au creat următoarele condiții experimentale:

- analiza problemei în sistem;
- abordarea transdisciplinară a conținutului.

Experimentul în ansamblu, precum și activitățile desfășurate în cadrul seminarelor, au avut drept scop formarea competențelor prospective la studenții pedagogi și psihologi în devenire.

Delimitarea etapelor și, respectiv, a produselor educației prospective permite organizarea cât mai eficientă a procesului educațional: proiectarea obiectivelor operaționale, selectarea metodelor și a conținuturilor corespunzătoare. Astfel, în cadrul unui curs integrat, instituționalizat, există mai multe oportunități de realizare a obiectivelor propuse, în special a celor axate pe formarea competențelor prospective ale studenților.

Componentele de bază ale experimentului se axează pe:

- anticiparea problemelor și tendințelor dezvoltării prin intermediul educației prospective;
- anticiparea, analiza și minimalizarea riscului;
- elaborarea planului de dezvoltare personală și profesională;
- formarea competențelor prospective la studenții de la specialitățile Pedagogie și Psihologie.

În această ordine de idei, *Modelul pedagogic al educației prospective* a fost argumentat și validat de experimentul pedagogic realizat. Modelul are drept scop formarea competențelor prospective. Astfel, conținutul *educației prospective* și metodele de formare sunt orientate în vederea obținerii rezultatelor așteptate (obiectivelor de referință). Prin acest Model beneficiarilor educației li se oferă posibilitatea de a participa activ la procesul de învățare și de feedback în raport cu propriile performanțe. Finalitățile propuse sunt definite la nivelul interferenței cunoștințelor, atitudinilor și abilităților academice și sociale.

Comparând rezultatele înregistrate în cazul variabilei dependente (competența prospectivă) din etapa pretestare și posttestare, constatăm că s-au produs anumite modificări, semnificative statistic. Ilustrarea grafică a rezultatelor este dată în Figura 3.

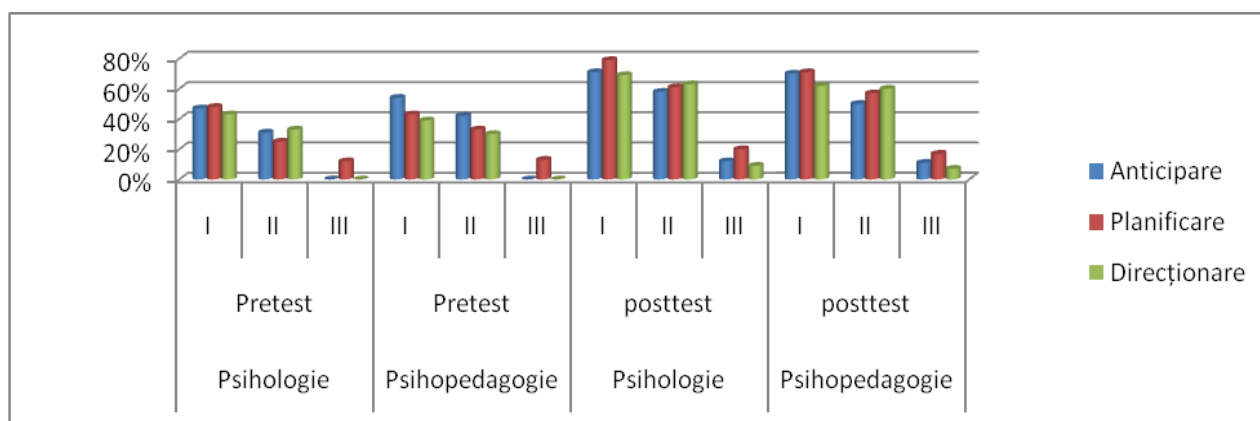

Fig.3. Nivelul de formare a competențelor prospective la disciplina Educația prospectivă (pretest/posttest).

Analizând datele experimentale cu referire la nivelul de formare a competențelor prospective la disciplina *Educația prospectivă* observăm un nivel diferit de formare a acestora. Astfel, la *nivelul I* competența *anticipare* a crescut de la 47% la 71% (specialitatea Psihologie) și, respectiv, de la 54% la 70% (specialitatea

Psihopedagogie). La *nivelul II* această competență a crescut de la 31% la 58% (specialitatea Psihologie) și de la 40% la 49% (specialitatea Psihopedagogie), iar la *nivelul III* a crescut de la 0% la 12% (specialitatea Psihologie) și de la 0% la 11% (specialitatea Psihopedagogie).

La competența *planificare* se observă o creștere la *nivelul I* de la 48% la 79% la specialitatea Psihologie și, respectiv, de la 43% la 71% la specialitatea Psihopedagogie. Este de menționat că în faza inițială competența *planificare* a fost identificată la 12% dintre studenții de la specialitatea Psihologie și la 13% dintre studenții de la specialitatea Psihopedagogie. La faza finală nivelul a crescut până la 20% (specialitatea Psihologie) și, respectiv, 17% (specialitatea Psihopedagogie). Trebuie să recunoaștem că așteptările noastre cu referire la nivelul competenței de planificare au fost mult mai mari decât rezultatele înregistrate de fapt. Așteptările noastre s-au sprijinit pe faptul că procesul educațional, în urma analizei curricula universitară la aceste specialități, indica o axare directă pe această competență.

Competența *directionare* a cunoscut aceeași creștere ca și competența *anticipare*, cu mici deosebiri.

La specialitatea Psihopedagogie, comparativ cu specialitatea Psihologie, la nivelul III se observă o creștere în special la competența *anticipare* și mai puțin la competența *directionare*.

La sfârșitul experimentului, subiecții au fost rugați să răspundă la întrebarea: *Cum credeți, cine ar putea fi beneficiarii acestui curs?* Studenții consideră necesară introducerea cursului „Educație prospectivă” la toate specialitățile, argumentând că este o disciplină transdisciplinară, utilă beneficiarului educațional în formarea sa personală și profesională de perspectivă.

În concluzie putem menționa următoarele:

- condițiile psihopedagogice create (implementarea MODULULUI *educației prospective*) au contribuit la o creștere a nivelului de formare a competențelor prospective de la nivelul I și II la etapa de constatare la nivelul II și III la etapa de formare;
- formarea competențelor prospective de nivelul III a fost înregistrată la aproximativ 20% dintre subiecții experimentului formativ.

Astfel, prin axarea pe *dimensiunea prospectivă* în mediul universitar se vor utiliza concepte, instrumente și procese care să permită studenților să gândească creativ și pe termen lung. Dimensiunea prospectivă îl va ajuta pe student:

- să conceptualizeze mai corect și mai durabil viitorul uman;
- să dezvolte competențe în explorarea viitorului probabil și preferat;
- să determine dinamica și influența prin care beneficiarul formează un viitor alternativ;
- să elaboreze un plan de acțiuni în vederea proiectării unui viitor mai bun.

Psihologia dezvoltării susține ideea că finalitatea formării competențelor prospective nu se realizează doar în cadrul universitar, dar se produce pe tot parcursul vieții. Pornind de la această premisă, constatăm că formarea competențelor prospective constituie un proces îndelungat de acțiuni, care durează în timp și poate fi evaluată peste ani, în funcție de succesul integrării absolventului în câmpul muncii, de capacitățile acestuia de a se adapta la schimbări și de a face față provocărilor sociale.

Bibliografie:

1. ALBULESCU, I. *Doctrină pedagogică*. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A. 2007.
2. BERGER, G. *Omul modern și educația sa. Psihologie și educație*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1973.
3. CRISTEA, S. *Dicționar de pedagogie*. Chișinău-București: Litera Internațional, 2000.
4. Forward Planning in Education in the Member States of the European Union; Results of the EURYDICE Survey. 1999, <http://www.eurydice.org>.
5. Practical Foresight': www.shapingtomorrow.com

Prezentat la 22.04.2013